

უმუშევრობის პრობლემა საქართველოში და სამუშაო ქალის მინიმალური ღირებულება

საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლასთან ერთად აუცილებელი ხდება მთელი რიგი საკითხების ახლებური გააზრება, მათ შორის არსებული ურთიერთკავშირის ყოველმხრივი და სიღრმისეული შესწავლა. ასეთ საკითხთა რიცხვს მიეკუთვნება დასაქმებისა და უმუშევრობის პრობლემები, რამდენადაც მათზე ბევრად დამოკიდებული სოციალურ-ეკონომიკური პრიორიტეტების სწორად შეჩვენა და ეფექტიანად ფუნქციონირებადი ეკონომიკის ფორმირება.

როგორც წესი, უმუშევრობა დამახასიათებელია საბაზრო ეკონომიკისათვის, რამდენადაც მისი არსებობა შეუთავსებელი იყო გეგმიანი ეკონომიკის პრინციპებთან. იგი არსებობს სრული დასაქმების პირობებშიც, რამდენადაც უმუშევრობის გარკვეული დონე (ბუნებრივი) თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის გარდაუვალი თვისებას წარმოადგენს. უმუშევრობის ბუნებრივი დონე გულისხმობს შრომის ბაზრის ისეთ მდგომარეობას, როცა არსებული ვაკანსიების რაოდენობა მიახლოებით ემთხვევა უმუშევართა რაოდენობას. უმუშევრობის ბუნებრივი დონე ფრიქციული და სტრუქტურული უმუშევრობის ჯამის ტოლია. ფრიქციული უმუშევრობა გამოწვეულია რეგიონალურ, სპეციფიკურ და მაღალანაზღაურებადი უკეთესი სამუშაო ადგილის მოძებნის სურვილით და თავისი ხასიათით ნებაყოფილეებით უმუშევრობაა, ხოლო სტრუქტურული უმუშევრობა დაკავშირებულია პროდუქციის წარმოების ტექნოლოგიის ცვლილებებთან, რის გამოც ბუნებრივია მომუშავეთა გადამზადება და მათი პროფესიების შეცვლა.

უმუშევრობა ახასიათებს იმ ნებაყოფილეებით ან იძულებით დაუსაქმებელ ადამიანთა კატეგორიას, რომლებიც შრომის ბაზარზე წონასწორობის მუდმივი რყევის შედეგად (როცა შრომის მიწოდება აღემატება მასზე

მოთხოვნას), მოკლებულნი არიან მუშაობის შესაძლებლობებს. ამერიკის შრომის სამინისტროს შრომის სტატისტიკის ბიუროს (შსბ) გამოკვლევაში ადამიანი რომ მიაკუთვნონ უმუშევრის კატეგორიას აუცილებელია: 1. მიეკუთვნებოდეს არაინსტიტუციონალური მოსახლეობის (16 წლის და უფროსი ასაკის პირები, გარდა საავადმყოფოსა და ციხეში მყოფებისა) კატეგორიას; 2. არ მუშაობდეს ბოლო ერთი კვირის მანძილზე; 3. ცდილობდეს სამუშაოს მოძებნას კვირის განმავლობაში; 4. მზად იყოს სამუშაოს დასაწყებად.

აღნიშნული მოთხოვნები გარკვეული ზომით ასახულია საქართველოს შრომით კანონმდებლობაში, რომლის თანახმად „უმუშევრად ითვლება საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი სამუშაო ასაკის შრომისუნარიანი მოქალაქე, რომელსაც არა აქვს სამუშაო და შესაბამისად, ანაზღაურება. რეგისტრირებულია დასაქმების სამსახურში შესაბამისი სამუშაოს მოსაძებნად, ეძებს სამუშაოს და მზად არის შეუდგეს მის შესრულებას“.

კონკრეტული პირობებიდან გამომდინარე, უმუშევრობა შეიძლება იყოს სხვადასხვა სახის (ბუნებრივი, ნებაყოფილეითი, იძულებითი) და სახესხვაობის (დროებითი, სეზონური, ციკლური, სტრუქტურული, ფრიქციული და ა.შ.), რომელთა გამოყოფის საფუძველი მათი გამომწვევი მი-

სარგო თურმანიძე,
საქართველოს სახელმწიფო
სასოფლო-სამეურნეო
უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი

გიორგი ბაგალიძე,
საქართველოს სახელმწიფო
სასოფლო-სამეურნეო
უნივერსიტეტის ასისტენტი-
პროფესორი

ზეზეების სხვადასხვაობაა. მიუხედავად ამისა, მიგვაჩნია, რომ უმუშევრობის მიზეზები კომპლექსური ხასიათისაა და ეკონომიკური პროცესის განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე პირობითად წარმონდგება უმუშევრობის ესა თუ ის კონკრეტული მიზეზი.

უმუშევრობის წარმოდგენილი სახეები მიეკუთვნებიან უმუშევრობის **ღია ფორმას**. გარდა ამისა, არსებობს უმუშევრობის **ფარული ფორმაც**, რომელმაც საკმაოდ მასობრივი ხასიათი მიიღო საქართველოში გასული საუკუნის 90-იანი წლების შემდგომ პერიოდში.

უმუშევრობის, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა სოციალურ-

ეკონომიკური მოვლენის გაგებისათვის, საჭიროა მისი არა მარტო თვისობრივი დახასიათება, არამედ რაოდენობრივი შეფასებაც, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს შესაბამისი მაჩვენებელთა სისტემით. უმუშევრობის განსაზღვრის ერთ-ერთ ძირითად მაჩვენებელს წარმოადგენს უმუშევრობის დონე, რომელიც გვინვენებს ოფიციალურად რეგისტრირებულ უმუშევართა ხვედრით წონას შრომისუნარიანი ასაკის მქონე მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობაში (იხ. ცხრილი).

ცხრილის მონაცემებიდან ჩანს, რომ საქართველოში წლების მიხედვით მცირდება ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის რიცხვი და 2015.6 ათასი კაცის ნაცვლად (2000წ.) მან შეადგინა 1965.3 ათასი კაცი (2007წ.). ე.ი. ამ პერიოდში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა შემცირდა 86.3 ათასი კაცით, ანუ 9.6%-ით.

საყურადღებოა, რომ საანალიზო პერიოდში იზრდება უმუშევართა რიცხვი და ამ მაჩვენებელმა 2007 წელს 261 ათას კაცს მიაღწია, ანუ მთელი აქტიური მოსახლეობის 13.3%-ს. უმუშევართა რიცხვი ყველაზე მაღალი იყო 2005 წელს (279.5 ათასი კაცი).

უმუშევრობის წარმოდგენილი დონეა აღიარებული ოფიციალური სტატისტიკით, რაც ჩვენის აზრით, ძალიან შორს დგას რეალობასთან. ამას ადასტურებს ამერიკის სავაჭრო პალატის მონაცემებიც, რომლის მიხედვითაც, საქართველოში 2007 წლისათვის უმუშევრობის დონე 27%-მდეა. უმუშევრობის ზრდის დინამიკას თუ დაავაკვირდებით და გავითვალისწინებთ მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისს (რომელ-

მაც საკმაო გავლენა მოახდინა საქართველოს ეკონომიკაზე) და ქვეყანაში მომხდარ საომარ მოქმედებებს, მაშინ ძნელი არ უნდა იყოს იმის განჭვრეტა თუ რა დონეს მიაღწევდა უმუშევრობა საქართველოში 2008 წლის ბოლოსათვის.

2001–2006 წლებში საქართველოში რეგისტრირებული უმუშევრების რიცხვი 108.5 ათასი კაცოდან 33.6 ათას კაცამდე შემცირდა, რაც ნამდვილად არ ყოფილა განპირობებული წარმოების გამოცოცხლებითა და ეკონომიკური აქტიურობის ამაღლებით. ამის მიზეზად უნდა მივიჩნიოთ ერთ უმუშევარზე თვეში გაწეული შემწეობის საშუალო სიდიდე (16.4 ლარი 2005წ.), რომელიც ვერანაირად ვერ ასტიმულირებს დაუსაქმებელ მოსახლეობას და ის ვაკანსიები, რომლის ერთ ადგილზეც მოდის 336 უმუშევარი (2006წ.).

ოფიციალური მონაცემებით დასტურდება, რომ უმუშევრობის დონე ქალაქში მნიშვნელოვნად აღემატება სოფლის შესაბამის მაჩვენებელს, რაც განპირობებულია იმით, რომ ქალაქებში თითქმის აღარ ფუნქციონირებენ მსხვილი სამრეწველო საწარმოები. რაც შეეხება სოფლად უმუშევრობის დაბალ დონეს არა გვეგონია, რომ იგი რეალურად არსებულ ვითარებაზე სწორ სურათს იძლეოდეს. ასეთი დასკვნის საფუძველს გვაძლევს ის, რომ საქართველოს კანონმდებლობით სოფლად მცხოვრებლები, რომლებიც ფლობენ ერთ ჰექტარ ან მეტ მიწის ფართობს, მიჩნეულნი არიან სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულებად (2006 წლის სტატისტიკური მონაცემებით, სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული იყო მთე-

ლი დასაქმებული მოსახლეობის 55.3%), რაც ხელოვნურად ზრდის დასაქმებულთა რიცხვს და ამცირებს უმუშევრობის დონეს. ჩვენის აზრით, სოფლად მცხოვრებლები დასაქმებულად უნდა ჩაითვალოს იმ შემთხვევაში თუ წარმოებული პროდუქციის რეალიზაციიდან მიღებული მათი შემოსავალი გაუტოლდება მინიმალურ ხელფასს მაინც, ამასთან მინიმალური ხელფასი არ უნდა იყოს საარსებო მინიმუმზე ნაკლები. აღნიშნული მსჯელობის საილუსტრაციოდ განვიხილოთ კონკრეტული მაგალითი: ერთ ჰექტარ ფართობზე შეიძლება წარმოებული იქნას 20 ტონა ციტრუსი, აქედან 20% (4 ტონა) არასტანდარტულია და საქონელმწარმოებლები ჯერ-ჯერობით მის გამოყენებას ვერ ახერხებენ. 16 ტონა სტანდარტული პროდუქციის რეალიზაციიდან ამონავაჭები თანხა იქნება 8000 ლარი (16ტ. X 0.5 ლარი).

ციტრუსის წარმოების ხარჯები (ამორტიზაციის გარეშე) შეადგენს:

1. ორგანული სასუქის ღირებულება – 450 ლარი;
2. მინერალური სასუქების ღირებულება – 350 ლარი;
3. შხამიმიკატების ღირებულება (5-ჯერ წამლობა) – 1500 ლარი;
4. ბარვა, თონხა, ბალახის გათიბვა – 766 ლარი;
5. მანდარინის ყუთების შესყიდვა (533ც X 3ლ) – 1600 ლარი;
6. მანდარინის კრეფა – 1200 ლარი;
7. მანდარინის დასაწყობება – 420 ლარი;
8. გაუთვალისწინებელი ხარჯები – 314 ლარი;
9. სულ დანახარჯები – 6600 ლარი;
10. მოგება ერთ ჰექტარზე – 8000–6600=1400 ლარი.

თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ოთხსუდიანი ოჯახის საარსებო მინიმუმი წლის განმავლობაში 8208 ლარია, მაშინ მანდარინის რეალიზაციიდან მიღებული მოგება (1400ლ) საარსებო მინიმუმით გათვალისწინებული მოთხოვნილების დაკმაყოფილების მხოლოდ 17%-ია.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მიგვაჩნია, რომ უმუშევრობის დონის შემცირებისა და აქტიური

უმუშევრობის დონე საქართველოში (ათასი კაცი)

№	წლები	ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა	უმუშევარი მოსახლეობა	უმუშევრობის დონე %–ობით
1	2000	2051.6	212.2	10.3
2	2003	2050.4	235.9	11.5
3.	2005	2023.9	279.3	13.8
4	2006	2021.8	274.5	13.6
5	2007	1965.3	261.0	13.3

დასაქმებისათვის აუცილებელია ანაზღაურების იმ მოცულობით მიღება, რომელიც უზრუნველყოფს მომუშავესა და მისი ოჯახის წევრების მოთხოვნილებების მინიმალურ დაკმაყოფილებას. ამ მიმართულებით განსაკუთრებულ როლს ასრულებს მინიმალური ხელფასის სიდიდის და სამუშაო ძალის მინიმალური ღირებულების განსაზღვრა.

უმუშევრობა ადამიანისათვის ნიშნავს რეგულარული შემოსავლის წყაროს არარსებობას და შესაბამისად საარსებო საშუალებების მინიმალური დონის დაუკმაყოფილებლობას. მომუშავეის რეგულარული შემოსავლის ძირითადი წყარო ხელფასია, ხოლო მინიმალური ხელფასი უნდა განისაზღვროს მოსახლეობის მინიმალური სამომხმარებლო ბიუჯეტის ღირებულების საფუძველზე. სამომხმარებლო ბიუჯეტი არის ძირითადი ფიზიოლოგიური და სოციალურ-კულტურული მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის აუცილებელი კვების პროდუქტების, არასასურსათო საქონლისა და მომსახურების მოხმარების ხარჯების ღირებულებათა ჯამი წელიწადში ან თვეში, გაანგარიშებული ერთ სულზე.

რეალური სამომხმარებლო ბიუჯეტის გაანგარიშებას საფუძველად დაედო ცენტრალური სუპერმარკეტების ხარჯები და კვების პროდუქტების ფიზიოლოგიური ნორმები, ხოლო არასასურსათო საქონლისა და მომსა-

ხურების ხარჯების გაანგარიშებისას გათვალისწინებულ იქნა საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის ფაქტიური ხარჯების მონაცემები (2006წ.) ერთ სულზე თვეში.

როგორც გაანგარიშებამ გვიჩვენა, ერთ სულზე სასურსათო პროდუქტებზე გაწეულმა ხარჯებმა თვეში შეადგინა 150.3 ლარი. არასასურსათო საქონლის მოხმარების ხარჯებმა – 8.6 ლარი, ხოლო მომსახურების მოხმარების ხარჯებმა – 31.3 ლარი. მაშასადამე, შრომისუნარიანი მამაკაცის რეალური მინიმალური სამომხმარებლო ბიუჯეტი თვეში 190.3 ლარია, რომელიც შეიძლება შეიცვალოს ცხოვრების ღირებულების ცვალებადობის შესაბამისად ყოველწლიურად.

ცნობილია, რომ მუშა ფლობს საკუთარ სამუშაო ძალას (შრომის უნარს), რომელიც მას შეუძლია ბაზარზე გაიტანოს და გაყიდოს როგორც საქონელი. მუშაკის შრომის უნარის საფასურად ფულში გამოხატული მუშის შრომის ანაზღაურებას ხელფასი ეწოდება. შრომის საერთაშორისო კლასიფიკატორის მიხედვით ხელფასი, როგორც სამუშაო ძალის ღირებულება, არის შრომის გამოყენების პროცესში მეწარმის მიერ გაწეული დანახარჯები, რომელიც მოიცავს შესრულებული სამუშაოს ანაზღაურებას, პრემიას და სხვა ჯილდოებს, კვების ღირებულებას, მუშების საცხოვრებ-

ლი პირობების ღირებულებას, ტრანსპორტის, ტანსაცმლის, საყოფაცხოვრებო მომსახურების, სოციალურ უზრუნველყოფაზე გაწეულ ხარჯებს და სხვა.

რაც შეეხება სამუშაო ძალის მინიმალურ ღირებულებას, იგი შეიძლება გაანგარიშებული იქნას შემდეგი ფორმულით:

$$W=(\Pi+HT+Y+H)$$

სადაც: W – სამუშაო ძალის მინიმალური ღირებულება;

Π – მინიმალური აუცილებელი პროდუქტების საარსებო ნაკრები ღირებულება შრომისუნარიანი ასაკის მამაკაცზე გაანგარიშებით;

HT – არასასურსათო საქონლის ნაკრები ღირებულება თვეში;

Y – მომსახურების მოხმარების ხარჯები თვეში;

H – ხელფასზე დანარიცხები (საშემოსავლო გადასახადი), რომელიც ამჟამად მოქმედი კანონმდებლობით 20%-ია.

ამრიგად, შრომისუნარიანი მამაკაცის სამუშაო ძალის მინიმალური ღირებულება თვეში 237,5 ლარია (150,3 + 8,6 + 31,3 + 47,5). წარმოდგენილი მონაცემები მხოლოდ ერთ მომუშავეზეა გათვალისწინებული, მაგრამ მას უნდა ჰქონდეს ოჯახის შენახვის შესაძლებლობა. ამიტომ, მიღებული თანხა აუცილებელია კორექტირებულ იქნას კოეფიციენტით ოჯახის სულადობის მიხედვით. სულადობის ზრდასთან ერთად ადგილი აქვს ამ ხარჯების შემცირებას. ასე მაგალითად, ერთად მცხოვრები ორი ადამიანისთვის ორჯერ მცირდება ბინის გადასახადი, ხარჯები ხანგრძლივი მოხმარების საგნებზე და სხვა. საშუალო სულადობრივი სამომხმარებლო ხარჯები ოთხსულიანი ოჯახისათვის, როგორც წესი, 10%-ით უფრო ნაკლებია ერთსულიან ოჯახთან შედარებით. ასევე ოჯახში მცხოვრები პენსიონერებისთვის სამომხმარებლო მინიმუმი 10-15%-ით ნაკლებია მარტოხელა პენსიონერთან შედარებით.

უნდა აღინიშნოს, რომ ზემოთ მოტანილი ფორმულა და გაანგარიშება ასახავს სამუშაო ძალის არაკვალიფიციურ მომუშავეთა მინიმალურ ღირებულებას (დამლაგებლების, დარაჯის და სხვა). სწორედ მინიმალური

ხელფასი წარმოადგენს შრომის ანაზღაურების სისტემის აგების ათეულის წერტილს ნებისმიერ საწარმოსა, თუ ორგანიზაციაში. სამუშაო ძალის სრული ღირებულების განსაზღვრისათვის გათვალისწინებულ უნდა იქნას მუშაკის კვალიფიკაცია, შრომის პირობები და სხვა ფაქტორები, რაც გვიკარნახებს ხელფასის ღირებულებას მოვახდინოთ სამუშაოს სირთულის, სიმძიმის და მუშაკის კვალიფიკაციის მიხედვით სათანადო კოეფიციენტების საფუძველზე. სამუშაო ძალის მინიმალური ღირებულების დონის ქვეშ იგულისხმება საქონლისა და მომსახურების ის რაოდენობა, რომლის შემცირებაც მომხმარებელს უკვე სილა-

რიბის და სილატაკის ზღვარზე დააყენებს. სიღარიბე შეიძლება იყოს აბსოლუტური, როცა საარსებო მინიმუმის დონე საკმარისია ადამიანის ძირითადი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად, ხოლო სიღარიბის შეფარდებით ზღვარად მიჩნეულია საზოგადოების ყველაზე დაბალ შემოსავლიანი ფენების შემოსავლების თანაფარდობა დანარჩენი მოსახლეობის შემოსავლებთან. ასეთი მიდგომით ღარიბებად შეიძლება ჩაითვალოს ისინი, ვისი შემოსავლებიც არ აღემატება ქვეყანაში საშუალო შემოსავლების 50%-ს. სიღარიბის ზღვარი შემოსავლის ის დონეა, რომლის ქვემოთაც შეუძლებელია ადამიანის კვების

მინიმალური დონისა და სხვა ძირითადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. ამგვარად, უმუშევრობის უარყოფითი სოციალური შედეგები მეტად მნიშვნელოვანია და მან შეიძლება რეალური საფრთხე შეუქმნას ქვეყანაში მიმდინარე ეკონომიკური გარდაქმნების წარმატებით მიმდინარეობას, საზოგადოების დემოკრატიზაციის პროცესს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, შრომის სფეროში უმუშევრობის წინააღმდეგ გასატარებელია შემდეგი ღონისძიებები: არსებული სამუშაო ადგილების შენარჩუნება და მოდერნიზაცია, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნა, მეწარმეობის განვითარება, სამუშაო ძალის კვალიფიკაციის ამაღლება, თვითდასაქმების გაფართოება, სამუშაო დროის ხანგრძლივობის ცვლილება, ინვესტიციების მოზიდვა, ექსპორტის გაზრდა და ბიზნესის განვითარება. ვფიქრობთ, ხელფასის რეგულირების საკითხებში სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს მინიმალური ხელფასის პირდაპირი რეგულირება, როგორც ეს განვითარებულ ქვეყნებში ხდება, ამასთან, მთავრობის ფუნქციებში უნდა დარჩეს ხელფასის სარაიონო კოეფიციენტების და მუშაობის სტაჟისათვის დანამატის შემოღებასთან დაკავშირებული საკითხების გადაწყვეტა.

АНОТАЦИЯ

ПРОБЛЕМЫ БЕЗРАБОТИЦЫ В ГРУЗИИ И МИНИМАЛЬНАЯ СТОИМОСТЬ РАБОЧЕЙ СИЛЫ

Турманидзе С., Габаидзе Г.

Безработица как одна из важнейших социально-экономических явлений представляет собой неотъемлемую часть рыночной экономики и является важнейшим показателем макроэкономической нестабильности страны. Означенная проблема характерна и актуальна для нашей страны, где уровень безработицы довольно высок (по официальным данным 12-14 % что нереально)

Поэтому правительство должно взять ориентир на снижение темпов роста безработицы и его сохранения на допустимом уровне.

Считаем, что для снижения безработицы и эффективного трудоустройства необходимо утвердить такой объем оплаты труда, который обеспечит ми-

нимальное удовлетворение работника и членов его семьи. В этом важную роль играет определение размера минимальной зарплаты и минимальной стоимости рабочей силы, так как минимальная зарплата является точкой отсчета всей системы оплаты труда в любом производстве и организации.

По нашим расчетам, минимальная стоимость друдоспособного мужчины на основе статистических данных и существующих на сегодня цен, должна составлять 237,5 лари. Конечно означенной суммой нельзя обеспечить семью, поэтому необходима корректировка с использованием соответствующего коэффициента, исходя из количества членов семьи.